

Məişət zorakılığı: dövlət və cəmiyyətin ortaq problemi

Məişət zorakılığı Azərbaycanda geniş yayılan gender problemdir. Demək olar əksər ailələrdə məişət zorakılığı özünü müəyyən formalarda büruzə verir. Kimdə bu, fiziki, cinsi şiddət, kimində isə psixoloji təzyiqli və təcridedilmə kimi formalarda müşahidə olunur. Son zamanlar ölkədə ailə-məişət zəminində baş verən hadisələrin, cinayətlərin sayı nəzərəcarpaçaq dərəcədə artıb. "Ailə münafişəsi zəminində ər arvadın başını kəsdi", "Ər həyat yoldaşını güllələdi", "Ər arvadını döyə-döyə öldürdü"... kimi xəbərləri tez-tez eşidirik.

"Təmiz Dünya" Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin sədri Mehriban Zeynalova deyir ki, son illər məişət zorakılığı, xüsusən qohumlar arasında zorakılıq aktları, ailə münafişəsi zəminində yaranma, ölüm halları çoxalıb: "Ailədə zorakılıq hallarının artmasında səbəb sosial-psixoloji faktordur. Kütləvi deqradasiya və səbəb olan filmlər, seriallar, lazımsız telesəhifələr ailə münafişəsinə ciddi zərər vurur. Ailədə abır, ismət, həya, qarşılıqlı hörmət kimi vacib amillər yoxa çıxıb. Daha çox kim qışırırsa, hökm edir, o, qalib hesab olunur. Ailə münafişələrində qalib olmaq istəyən. Ailə münafişələrində qarşılıqlı hörmət - nüfuz və əlaqə olmalıdır. Zorakılığın artımına təsir edən amillərdən biri də kişinin öz varlığını zorakılıq, şiddət yolu ilə təsdiq etməsidir. Müşahidələr göstərir ki, zəif kişilər qadını qorxu altında saxlamaqla özünə tabe etmək yolunu seçməyə üstünlük verirlər. O, qadının şəxsiyyətini aşağılamaqla onu özünə tabe etmək istəyini ortaya qoyur. Bir-biri ilə hiss və düşüncələrini bölüşməyən insanlar arasında aqressiya daha çox artır. Evliliyin məcburi olması da hər iki tərəf arasında daxili natamamlıq hissini formalaşdırır. Ailə quran şəxslər arasında nikahə şüurlu girmək halı çox azdır. İnsanlar anlamalıdır ki, nikah böyük məsuliyyətdir. Təəssüf ki, bizdə nikah sadəcə, nəsilartırma prosesidir. Ailə üzvlərinin bir-birinə qarşı kifayət qədər məsuliyyəti ola bilməməsi zorakılığa rəvac verir".

Millət vəkili Fazil Mustafa hesab edir ki, məişət zorakılıqlarının artmasına səbəb narkomaniya, alkoqolizim, işsizlik və dözümsüzlükdür. Ancaq bütün bunların kökündə insanların təhsilsizliyi dayanır: "Hazırda təhsilin hədəfi insanı cəmiyyətə hazırlamaqdır. Hədəf baş çatmaq, universitetə qəbul olmaq üçün repetitor tutmaq, sonra da universiteti qurtarıb diplom almaqdır. Belə olan halda isə mədəni insan yetişə bilməz. Mədəni insan yetişdirmək üçün yaxşı mühit formalaşdırmaq lazımdır ki, bu mühit də onu yaxşı hədəfə doğru yönəldə bilsin. Təhsilsiz, hazırlıqsız insanlar cəmiyyətin, müasir dövrün psixoloji şərtlərinə hazır ola bilmirlər. Ona görə də insanlar vəhşiləşir, aqressiv davranış nümayiş etdirirlər. İbtidai insan kimi bir-birlərini baltalayır. Təəssüf ki, bu gün Azərbaycanda ibtidai insan obrazı çoxalmağa başlayıb. Bu ibtidai insanı biz məktəbə cəlb edə bilmədiyimizə görə və məktəb mühitini də formal, ideoloji bir mərkəz olaraq gördüyü-

müze görə belə hallar artır. Özümüzdə aldığımız ki, sanki bu gün məktəbdə dərs keçilir, insan yetişir. Heç də belə deyil. Bu gün hədəf doğru müəyyən olunmayıb. Bu səbəbdən də cəmiyyətdə belə hadisələr baş verir".

Milli Məclisin Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin sədri, millət vəkilli, professor Hicran Hüseynovanın sözlərinə görə, məişət zorakılığı qadınlar, uşaqlar, ailələr və bütövlükdə cəmiyyət üçün ağır fiziki, emosional, iqtisadi və sosial nəticələr doğurur. Həmçinin qadınlara qarşı zorakılığın mühüm nəsilərəsas fəsadları da var. Bunların sırasında körpə ölümü səviyyəsinin yüksək olması, uşaqların təhsil göstəricilərinin aşağı düşməsi, onların psixi, psixoloji və fiziki sağlamlıqlarında problemlərin yaranması, uşaqların zorakılığa məruz qalma və ya yetkinlik dövründə zorakılıq törətməsi, boşanma səviyyəsinin artması və ailələrin dağılması, qohumlararası münafişə bəzi korlanması və s. təsirləri göstərmək olar. Bundan əlavə, qadınlara qarşı zorakılıq qadınlar və onların ailələri, habelə icmalar, cəmiyyətlər üçün əhəmiyyətli miqyasda iqtisadi yük yaradır. Qadınlara qarşı zorakılıq fərdlər, icmalar, ailələr və dövlət üçün doğurduğu xərclərdən başqa, bütün səviyyələrdə böyük iqtisadi xərclər doğurur. Bu, məşğulluğun və məhsuldarlığın aşağı düşməsi ilə nəticələnir, sosial xidmət sistemlərinin, ediyə sistemlərinin, tibb müəssisələrinin və işəgötürənlərin resurslarını tükədir.

H. Hüseynovanın dediyinə görə, "Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında" Qanun 2010-cu ildə qəbul olunub. Qanuna əsasən, məişət zorakılığı "yaxın qohumluq münafişələrindən, birgə və ya ovvəllər birgə yaşamaqlarından sui-istifadə etməklə, bu qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərinə qəsdən fiziki və ya mənavi zərər vurmaqdır". Qanunda məişət zorakılığı ilə üzləşmiş şəxslərin hara müraciət etməsi, ilkin olaraq hüquqi və psixoloji yardımların göstərilməsi, qadının sığınacağı göndərilməsi və sosial yönümlü yardımların göstərilməsi öz əksini tapsa da, bunları yerinə yetirmək üçün nə təlimatlandırılmış polis, psixoloq, sosial işçilər, ictimai vəkillər kimi mövcud insan resursları, sığınacaqlar və mü-

vəqəti yaşayışla təmin edilmək üçün nəzərdə tutulan proqramlar yetərli səviyyədə deyil. Qanunda nəzərdə tutulan qısa və uzunmüddətli mühafizə orqanlarının verilməsində və onların icrasında da ciddi pozuntular müşahidə olunur: "Baxmayaraq ki, bu sahədə qanunvericilik formalaşdırılıb, lakin realıqda bir çox çətinlikləri müşahidə edirik. İlk növbədə, qeyd etmək lazımdır ki, bu sahədə peşəkar mütəxəssislərin sayı azdır. Zərər çəkən şəxslər və onların uşaqlarını göstərən xidmətlər daimi yaşayış yerindən asılı olmayaraq dərhal göstərilməlidir. Qeyd olunan məsələlərin lazımı səviyyədə yerinə yetirilməməsi zərər çəkən şəxslərin, xüsusilə də qadınlara və uşaqların hüquqlarının bərpə olunmasında ciddi problemlər yaradır. Bunun üçün Daxili İşlər Nazirliyinin yerli idarələrində qadın polisərin, inspektorlarının və ya sosial işçilərin sayının artırılmasına ehtiyac var: "Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında" Qanunun qəbul edilməsindən 10 ildən çox müddət keçir. Hazırda bu Qanunun tətbiqi zamanı yaranan bəzi çətinlikləri müşahidə edirik. Təcrübə göstərir ki, bu Qanunun tətbiqi üçün lazımı ehtiyac var. Məişət zorakılığının əməlini təşkil edən kriminallaşdırmaq məqsədilə qanunvericiliyin yenidən nəzərdən keçirilməsi əsas məsələlərdəndir".

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Bahar Muradova deyir ki, ailədaxili münafişələr, zorakılığa münasibət hər ailədə eyni deyil. İnsanlar çox hallarda ictimai qınaq səbəbindən bu kimi cinayətlərə səbəb olan halları - qadınlara ailədə şiddətə, təzyiqlərə məruz qalmasını gizli saxlayırlar. İstər qonşular, istərsə də yaxın ailə üzvləri, valideynlər, zərər çəkən özünü də bu kimi hallar haqqında müvafiq qurumlarla vaxtında məlumat vermirlər. Münafişə ağır sonluqla nəticələndikdən, xəsarət və cinayət halları baş verdikdən sonra məlumat verirlər: "Bu səbəbdən də biz bu insanlara vaxtında köməklik göstərə bilmirik. Əgər zorakılıq halı varsa, bunun qarşısı vaxtında alınmalıdır. Bu kimi hallara laqeyd, biganə yanaşmaq olmaz. Münafişələrin sonunu cinayətlə nəticələnməsi gözəlmək doğru deyil. Məsələyə vaxtında müdaxilə olunmalıdır".

Millət vəkili Tamam Cəfərovanın sözlərinə əsasən, qadınlara qarşı zorakılıq insan hüquqlarının kobud şəkildə pozulması ilə yanaşı, qadınlara öz hüquq və azadlıqlarından istifadə etməsi və dünyada prioritet olan gender siyasətinin həyata keçirilməsi yolunda ən ciddi maneədir. Statistika görə, dünyada hər 3 qadından biri nə vaxtsa zorakılığa məruz qalıb. Zorakılıq törədənlərin əksəriyyəti kişilərdir. Bunun əsas səbəbi qadınlar və kişilər arasında cəmiyyətdə əslər boyu mövcud olan bərabərsizlikdir.

Millət vəkili fikrincə, qadınlara qarşı zorakılığın ən geniş yayılmış forması məişət zorakılığıdır. Qadınlar məhz öz evlərində ən yaxınları: ataları, qardaşları, ərləri, birlikdə yaşadıkları kişilər tərəfindən zorakılığa məruz qalırlar. Baxmayaraq ki, məişət zorakılığı hallarını ciddi və təkrarlanan qanun pozuntusu hesab etmək olar, onların ciddiyyəti çox zaman kifayət qədər qiymətləndirilmir və günahkarlar nadir hallarda məsuliyyətə cəlb edirlər: "Məişət zorakılığı təkcə qadınlara qarşı zorakılıq deyil, ailənin digər üzvlərinə qarşı və həmçinin digər üzvləri tərəfindən törədilə bilər. Son aylarda Azərbaycanda ailədaxili münafişələrin və məişət zorakılığının hallarını sayı xeyli artıb. Demək olar əksər ailələrdə məişət zorakılığı özünü müəyyən formalarda büruzə verir. Kimdəsə bu, fiziki, cinsi şiddət, kimdəsə də psixoloji təzyiqli və təcrid edilmə kimi formalarda müşahidə olunur. Ailə-məişət zəminində baş verən cinayətlərin sayında sürətli artım, xüsusən də ailədə qadınlara qarşı zorakılıq səbəbindən ölüm hallarının sayının çoxalması narahatlıq doğurur. Təəssüf ki, hər həftə mətbuatda həyat yoldaşına şiddət təhqiq edən, öldürən kişilər haqqında xəbərlər rastlaşırıq. Son vaxtlar kişilərin qadınlara tərəfindən öldürülməsi hallarına da rast gəlirik. Bütün bunların məişət zəminində baş verməsi o deməkdir ki, ailələrdə ciddi problemlər var. Əgər ailədaxili problemlər vaxtında həll olunsaydı, bu şiddət, qətl, yaxud intihar səviyyəsinə çatmazdı".

Psixoloq Vəfa Əkbər deyir ki, ailədaxili konfliktlər bir çox səbəblərdən baş verir. Ancaq ən başlıca səbəb tərəflərin bir-birini başa düşməməsidir: "Evde iki yetkin insan, ailənin bünövrəsi bir-birini anlamır, başa düşmür və ya başa düşmək istəmir. Tərəflərdən biri istismar olunur və ya təzyiqli altındadır. Bu hal çox davam etdiyi təqdirdə qarşı tərəf öz haqqını sözlə tələb edə bilmədiyi üçün şiddətə olmaqla. Ailədaxili konfliktlər, problemləri tərəflər qonum-qonşu, qohum-əqrabaya danışmaq yerinə psixoloqa müraciət etməlidirlər. Psixoloqla söhbət tərəflər arasındakı anlaşılmasızlığı, gərginliyi aradan qaldırılmasına yardımçı ola bilər".

Səvincə QARAYEVA
Yazı "Qadınlara Arasında Həmrəylik" İctimai Birliyinin BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığının dəstəyi ilə həyata keçirdiyi "Azərbaycanda məişət zorakılığında qarşı mübarizə" layihəsi çərçivəsindəki müsabiqəyə təqdim olunur.